

Mesto poslovnih zajednica u povezivanju i usklađivanju planova proizvodnje u ratnim uslovima

Uvodne napomene

U sistemu društvenog planiranja odbrambene pripreme imaju poseban značaj. One su sastavni deo celokupnog sistema društvenog planiranja, što je regulisano Ustavom SFRJ, Zakonom o osnovama sistema društvenog planiranja, Zakonom o narodnoj odbrani i Društvenim planom Jugoslavije. Tim normativnim dokumentima predviđene su obaveze, prava i dužnosti svih nosilaca planiranja — organizacija i zajednica udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i društveno-političkih zajednica.

Konstituisanje poslovnih zajednica u sistemu organizovanja udruženog rada došlo je naročito do izražaja posle donošenja Zakona o udruženom radu. Povezujući se i udružujući u te zajednice, organizacije udruženog rada su obezbedile osnovu za usklađivanje svojih planova razvoja i ostvarivanje drugih zajedničkih interesa i ciljeva.

U našem sistemu društvenog planiranja poslovne zajednice su dobile svoje mesto, određena su im prava i date obaveze i dužnosti u pogledu povezivanja i usklađivanja razvojnih planova. Sve organizacije i zajednice udruženog rada u okviru tog sistema imaju posebnu ulogu i zadatke u planiranju odbrambenih priprema. One su dužne da planiraju svoj razvoj u oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite kao sastavni deo svog ukupnog razvoja.

Ustavom i Zakonom o narodnoj odbrani, između ostalog, predviđeno je da organizacije udruženog rada svoje opšte planove i programe razvoja usklađuju sa potrebama i zadacima narodne odbrane, odnosno jedinstvenim planovima za odbranu zemlje, pri čemu društveno-političke zajednice imaju posebno mesto.

Poslovne zajednice su relativno nov oblik organizovanja udruženog rada. Naročito je bez prakse i iskustava razrada mesta i uloge poslovnih zajednica u sistemu planiranja odbrambenih priprema. Pravljenje i usklađivanje planova odbrambenih priprema u poslovnim zajednicama je tim više značajno kada je u pitanju proizvodnja elemenata od stratezijskog značaja za narodnu odbranu, u čemu je većina organizacija udruženog rada povezana na reprodukcijom principu.

U našoj stručnoj literaturi iz oblasti opštenarodne odbrane nedovoljno je do sada razmatrano mesto i uloga poslovnih zajednica u odbrambenim pripremama društva, a posebno problematika planiranja i usklađivanja planova proizvodnje u ratnim uslovima. Polazeći od toga, kao i potrebe da se u praksi potpunije ostvaruju prava i obaveze tih zajednica, ovde ćemo razmatrati samo neke mogućnosti poslovnih zajednica u povezivanju i usklađivanju ratnih planova proizvodnje.

Poslovna zajednica — oblik udruživanja rada i sredstava

U udruživanju rada i sredstava značajnu ulogu (prema Zakonu o udruženom radu) imaju poslovne zajednice kao širi oblici udruživanja i zajednice za međusobnu plansku i poslovnu saradnju, kao najširi oblici samoupravnog povezivanja udruženog rada.

Zakonska osnova za konstituisanje poslovnih zajednica data je u čl. 388 Zakona o udruženom radu, u kojem se kaže da »radnici mogu samoupravnim sporazumom udruživati svoje organizacije udruženog rada u poslovnu zajednicu, kad su radi ostvarivanja svojih delatnosti i razvoja proizvodno, radno ili poslovno povezane radi zajedničkog utvrđivanja podele rada, međusobnog unapređivanja uslova rada i poslovanja, ispitivanja tržišta, usklađivanja proizvodnje određene robe i usluga, zajedničkog istupanja na domaćem i stranom tržištu, naučnoistraživačkog rada, obrazovanja kadrova, zdravstvene zaštite, kao i radi ostvarivanja drugih zajedničkih interesa u radu i poslovanju«.

Poslovne zajednice se, dakle, javljaju kao širi oblici organizovanja i povezivanja udruženog rada u odnosu na složene organizacije udruženog rada. Te zajednice su nastale kao objektivna potreba novih oblika organizovanja koje, polazeći od dostignutog stepena materijalnog razvoja, otvaraju širu perspektivu razvoja udruženog rada. Takav oblik organizovanja predstavlja složen, ali i komplementaran privredni organizam u kojem su povezani reprodukciono međuzavisni delovi udruženog rada, promet i druge delatnosti u funkciji razvoja proizvodnje.

Poslovna zajednica u sistemu društvenog planiranja

Polazne osnove društvenog planiranja date su Ustavom SFRJ. Osnovne organizacije udruženog rada smatraju se osnovnim oblikom udruženog rada u kojem radnici neposredno i ravnopravno ostvaruju svoja društveno-ekonomska i druga samoupravna prava. Oni donose planove i programe rada i razvoja svojih organizacija i međusobno ih usklađuju sa planovima društveno-političkih zajednica, čime obezbeđuju usklađivanje odnosa društvene reprodukcije u celini i celokupnog materijalnog i društvenog razvoja sa zajedničkim interesima i ciljevima.

U sistemu društvenog planiranja poslovne zajednice imaju svoje mesto predviđeno Ustavom SFRJ, Zakonom o osnovama sistema društvenog planiranja i Društvenog plana Jugoslavije, zatim zakonima o planiranju socijalističkih republika i SAP kao i samoupravnim sporazumima o udruživanju u poslovne zajednice i drugim samoupravnim aktima.

Iz navedenih osnova jasno proizilazi da je planiranje i usklađivanje razvoja među organizacijama udruženog rada, udruženih u poslovne zajednice, jedno od vitalnih područja društvene reprodukcije. Planiranje u tim zajednicama, imajući u vidu potrebe i interese udruženih organizacija, obuhvata: donošenje jednog ili više samoupravnih sporazuma kojima se postavljaju osnove zajedničkog planiranja, opredeljuje politika razvoja u određenom periodu, utvrđuje položaj i učešće svake udružene organizacije u tom razvoju, dogovaraju programi razvoja koji su od zajedničkog interesa kao i način njihovog finansiranja, predviđaju konkretne mere koje zajednički preduzimaju udružene organizacije za ostvarivanje tih planova itd.

Zavisno od interesa udruženih organizacija u poslovnoj zajednici, određuje se zajednička dugoročna politika razvoja i donose dugoročni, srednjoročni i godišnji planovi i prati njihovo izvršenje. Svaki od tih planova ima poseban značaj u sistemu planiranja u celini. Dugoročnim planovima u poslovnoj zajednici sagledavaju se i utvrđuju razvojna kretanja u određenom vremenskom periodu u odnosu na kretanje ostale privrede u zemlji i svetu uopšte, a osobito u odnosu na kretanja u proizvodnim oblastima koje pokrivaju udružene organizacije ili imaju nameru da u njih tek uđu; zatim, ocenjuje se tempo razvoja pojedinih organizacija i stepen njihove međusobne povezanosti i usklađenosti u tom razvoju; s obzirom na reprodukcionu zavisnost i razlike u intenzitetu razvoja, prognoziraju se tržišna kretanja u zemlji i svetu, tehničko-tehnološki progres, itd. Na temelju svega, trasira se strategija budućeg razvoja.

Srednjoročni planovi poslovnih zajednica su osnovni planovi. U njima se, na osnovu dugoročnih planova razvoja i globalnih kretanja, utvrđuju pokazatelji razvoja za pet godina (ciljevi razvoja, obim i asortiman proizvodnje na pojedinim razvojnim pravcima, bilansi proizvodnje međuzavisnih proizvoda i dr.), kao i odgovarajuće mere za ostvarivanje postavljenih zadataka. U okviru tih planova osobito važno mesto ima usklađivanje planova organizacija udruženih u poslovnu zajednicu. To je razumljivo ako se ima u vidu da je udruživanje u zajednicu zasnovano na međuzavisnosti i uslovljenosti u procesu reprodukcije. Planovi se međusobno usklađuju na osnovu realnih mogućnosti i potreba udruženih organizacija i na osnovu zajedničkih interesa da se sinhronizuje međusobni razvoj. Usklađivanjem razvoja postiže se produbljivanje proizvodnih veza međuzavisnih proizvođača, zatim bolja podela rada i specijalizacija, racionalnije korišćenje proizvodnih kapaciteta, bolja valorizacija sirovina i proizvodnje sa višim stepenom prerade (u skladu sa potrebama domaćeg i inostranog tržišta), isključuje se izgradnja paralelnih kapaciteta, a ako je njihova izgradnja ekonomski opravdana, ona se dogovara unutar zajednice.

Poslovna zajednica kao pogodan oblik povezivanja i usklađivanja planova proizvodnje u ratnim uslovima

Naša odbrambena sposobnost, razume se, uslovljena je celokupnim razvojem zemlje i neprekidnim jačanjem svih bitnih činilaca za njenu odbranu. Među njima, najvažnija je privredna snaga zem-

Ije i njene potencijalne mogućnosti koje se u ratnim uslovima mogu aktivirati. Naša koncepcija oslanjanja na sopstvene proizvodne mogućnosti u slučaju rata dovoljno ilustruje važnost koja se pridaje proizvodnji u celini, a naročito proizvodnji sirovina, repromaterijala, naoružanja i opreme za oružane snage i za stanovništvo čije se najmasovnije učešće predviđa u eventualnom ratu. Radi se o tome da se i u ratu, i u svim okolnostima, po svaku cenu mora proizvoditi. Jer, tada je u pitanju životni opstanak zemlje i njenog naroda.¹ Zbog toga se pripremama za ratnu proizvodnju mora pridavati isti značaj kao i prepremama koje su neposredno vezane za organizovanje oružanog otpora.² Najzad, valja imati na umu činjenicu da je u miru nemoguće proizvoditi i sačuvati sve što je potrebno u slučaju rata. U protivnom, zamrzavala bi se ogromna društvena sredstva, a s druge strane, nemoguće je sve ratne rezerve (koje su po svojoj prirodi različite) vremenski neograničeno čuvati. Iz tih razloga planiranje proizvodnje u ratnim uslovima na svim društvenim nivoima dobija izvanredan značaj, osobito ako se ima u vidu da bi eventualni rat bio vrlo intenzivan i da bi zahtevao visok nivo proizvodnje.

Shodno tome, organizacije udruženog rada su, prema čl. 72. Zakona o narodnoj odbrani, dužne da »izrađuju svoje planove za odbranu koji sadrže: plan ratne proizvodnje, odnosno delatnosti, ratnu organizaciju, raspored i mobilizaciju ljudstva i sredstava, postupke i mere za slučaj neposredne opasnosti ili rata i organizaciju i plan upotrebe jedinica teritorijalne odbrane i civilne zaštite za slučaj rata«. Dakle, radi se o planovima koji imaju svoje specifičnosti u pogledu sadržaja, načina usklađivanja i donošenja.

U okviru celovitih odbrambenih priprema, dakle, značajno mesto pripada usklađivanju planova proizvodnje u organizacijama udruženog rada. Stoga sadržina i obim planiranja u poslovnim zajednicama, na šta se ovde ukazuje, potvrđuju da su one pogodan oblik za potpuno ostvarivanje koncepcije planiranja odbrambenih priprema, razume se u obimu i sadržini koliko je to s obzirom na njihovo mesto u sistemu planiranja u celini neophodno.

Iz celine odbrambenih priprema poslovnih zajednica izdvojimo i posebno razmotriti njihovu ulogu u povezivanju i usklađivanju planova proizvodnje u ratnim uslovima. Kao što su struktura gde se sučeljavaju i usklađuju razvojni planovi u celini, poslovne zajednice su istovremeno i mesto za povezivanje i usklađivanje pla-

¹ General puk. D. Vujanović: Proizvodnja za potrebe oružanih snaga. Opštenarodna odbrana u teoriji i praksi, II izdanje, 1976, str. 187.

² Isto, str. 188.

nova odbrambenih priprema, posebno planova proizvodnje u ratnim uslovima. Zbog toga se njihovo delovanje ne može odvojeno razmatrati i ocenjivati od prirode odnosa koji nastaju prilikom udruživanja u poslovne zajednice. Prema tome, povezivanje i usklađivanje pomenutih planova očigledno proizilazi iz prirode odnosa koji nastaju udruživanjem u poslovnu zajednicu, pri čemu se njihova suština ogleda u slobodnom i neposrednom izražavanju, usklađivanju i udruživanju interesa radnika u udruženom radu. Takav oblik udruživanja objektivno nameće potrebu izgradnje, usavršavanja i funkcionisanje takvog sistema međusobnog povezivanja i usklađivanja planova proizvodnje koji odražavaju prirodu i suštinu zajedničkih interesa i u sferi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Povezivanje i usklađivanje planova u poslovnim zajednicama temelji se na određenim načelima, koja obuhvataju:

— slobodno i neposredno izražavanje interesa radnika u procesu udruživanja, uključujući tu i ostvarivanje prava, obaveza i odgovornosti u odbrambenim pripremama;

— povezivanje i usklađivanje interesa radnika iz više organizacija udruženog rada koje se nalaze u reprodukcionalnoj međuzavisnosti i koje su objektivno upućene jedne na druge kada se radi o planiranju u celini; to načelo ima svoj puni smisao i kada je u pitanju uspostavljanje i funkcionisanje sistema planiranja odbrambenih priprema, jer je odbrana tekovina našeg samoupravnog društva, a istovremeno interes i pravo svih radnih ljudi i građana;

— udruživanje interesa radnika iz više organizacija udruženog rada je konkretan, sintetički izraz međusobno povezanih ciljeva, koji nalazi svoju potvrdu u zajedničkim planovima razvoja, pa prema tome i u planovima odbrambenih priprema kao sastavnom delu njihovog ukupnog razvoja;

— zajednički i podjednak uticaj na formiranje i sprovođenje poslovne i razvojne politike, na upoznavanje i praćenje faktora od kojih zavisi sadržina i realizacija postavljenih ciljeva; njihov uticaj je ravnopravan i kada je u pitanju planiranje odbrambenih priprema;

— puna ravnopravnost u korišćenju informacija o svim pitanjima koja se odnose na obim, dinamiku i razvoj proizvodnje u svakoj organizaciji udruženog rada udruženoj u poslovnu zajednicu, pa i o svim zajedničkim poslovima u sferi odbrambenih zadataka;

— opredeljenje za udruživanje u poslovnu zajednicu, po pravilu, zasnovano je na dugoročnim interesima, što objektivno utiče na karakter planiranja svih poslova i ciljeva.

Osim pomenutih opštih načela, naglasimo i neka koja se neposrednije i bliže odnose na usklađivanje i izvršavanje planova odbrambenih priprema i planova proizvodnje u ratnim uslovima. To su: istovremeno planiranje odbrambenih priprema, što podrazumeva istovremenu i sinhronizovanu aktivnost svih nosilaca planiranja; kontinuirano planiranje svih nosilaca koji najmanje jedanput godišnje treba da ocenjuju izvršenje planova i u skladu s tim utvrde zadatke za predstojeću godinu; međusobna zavisnost i uslovljenost planova u organizacijama udruženog rada, naročito ako se radi o visokom stepenu njihove reprodukcione međuzavisnosti; realnost planova, pretpostavljajući pri tom da su planovi proizvodnje zasnovani na oceni stvarnih uslova i mogućnosti proizvodnje u ratnim uslovima, i na uslovima i mogućnostima organizacija udruženog rada, sa kojima postoji visok stepen međuzavisnosti u reprodukciji; potreba da se dopunjuju i koriguju planovi proizvodnje u organizacijama udruženog rada, u poslovnim zajednicama i odgovarajućim društveno-političkim zajednicama i jedinstvenost u metodologiji i sadržaju planova radi uspostavljanja logičkih veza među planovima organizacija udruženog rada povezanih u reprodukcionom procesu proizvodnje.

Sadržina povezivanja i usklađivanje planova

Sadržina i oblici povezivanja i usklađivanja planova proizvodnje u ratnim uslovima su integralni deo celovitog sistema planiranja odbrambenih priprema. To proizilazi iz naše koncepcije opštenarodne odbrane u celini, iz doktrinarnih stavova u vezi sa ulogom privrede u opštenarodnoj odbrani, iz ocene objektivnih uslova i mogućnosti proizvodnje u ratu, iz Zakona o narodnoj odbrani, u kojem se planovi proizvodnje javljaju kao sastavni delovi planova odbrane, i iz odgovarajućih uputstava koje u vezi s tim donose nadležni državni organi. Pri tome se posebna pažnja poklanja vojno-političkim i ekonomskim procenama uslova u kojima se mogu naći organizacije udruženog rada u ratu. Vrlo su značajne procene sopstvenih mogućnosti za rad u ratnim uslovima, kao i procene mogućnosti organizacija koje prethode ili se uključuju u proizvodnju, i procene obezbeđenja odgovarajućih sirovina, materijala i rezervnih delova neophodnih za proizvodnju.

Za povezivanje i usklađivanje planova proizvodnje u ratnim uslovima u poslovnim zajednicama bitna su tri polazišta sa aspekta odbrane: 1) da se otklanja ili značajno smanji neizvesnost proizvodnje, odnosno da se povezivanjem i usklađivanjem planova proizvodnje stvore osnovne pretpostavke za kontinuiranu proizvodnju u ratnim uslovima; 2) povezivanje organizacija udruženog rada na takvoj osnovi stvara veću sigurnost svakoj od njih; 3) da se omogućujući racionalna cirkulacija faktora proizvodnje unutar udruženog rada i njihovo usmeravanje na bitne zadatke ratne proizvodnje, što je vrlo značajno ako se imaju u vidu ratne teškoće sa kojima se mogu suočiti organizacije udruženog rada (snabdevanje reprodukcijom materijalom, sirovinama i rezervnim delovima, zatim, prenošenje ratnih operacija u zone u kojima su locirani proizvodni objekti itd.). Zbog toga je racionalnost prilikom upotrebe sredstava, materijala i rada u takvim uslovima veoma značajna pretpostavka uspešnog izvršavanja postavljenih planova.

Naposletku, povezivanje i usklađivanje planova proizvodnje među organizacijama udruženog rada je složen proces. Pored iznetih načela, on zahteva primenu odgovarajućih metoda rada i postupaka. Ovde ćemo, međutim, pokušati da bliže ukažemo na značaj, potrebu i karakteristike povezivanja i usklađivanja planova.

Svrha i osnovne karakteristike povezivanja planova

Na dosadašnjem putu socijalističkog razvoja našeg društva nastale su krupne društvene promene, čija je okosnica u decentralizaciji odlučivanja, tj. prenošenju odlučivanja u društvenu bazu, na radnog čoveka. Decentralizovano odlučivanje o tokovima društvene reprodukcije i o svim društvenim poslovima pokreće nova pitanja na koja treba dati odgovor. Priroda našeg samoupravnog sistema i putevi njegovog razvoja, dakle, nameću potrebu povezivanja i usklađivanja interesa, čija je puna afirmacija došla do izražaja u sistemu decentralizovanog odlučivanja o tokovima društvene reprodukcije.

Snažan proces te decentralizacije uvećava i stepen odbrambene sposobnosti zemlje u celini. U njemu se mnoštvo pojedinačnih interesa sintetizuje u zajedničke i društvene interese, odnosno pravo na odbranu tekovina našeg socijalističkog sistema postalo je neotuđivo pravo svakog radnog čoveka i građanina. To je stvorilo pred-

uslove za iznalaženje takvih mehanizama koji povezuju sve proizvodne i druge potencijale za slučaj rata.

Osnovna karakteristika povezivanja i usklađivanja planova ogleda se u tome što se svaka organizacija udruženog rada javlja kao osnovna ćelija planiranja odbrambenih priprema, i što ona slobodno izražava svoj interes i potrebu da se radi očuvanja nezavisnosti zemlje i tekovina socijalističke izgradnje maksimalno angažuje u vršenju odbrambenih priprema, pa prema tome i povezivanju i usklađivanju tih priprema sa drugim organizacijama sa kojima je reprodukciono povezana. Povezivanje planova na toj osnovi izražava spremnost organizacija udruženog rada da, u skladu sa ostvarivanjem svojih razvojnih ciljeva, prihvate i realizuju razvojne ciljeve u kojima je sjedinjen njihov i interes drugih. Radi se, dakle, o odnosima ljudi u materijalnim tokovima reprodukcije, odnosno o njihovim međusobnim odnosima u uslovima reprodukcione povezanosti, što je bitan činilac naše odbrambene sposobnosti. Takav položaj radnika u udruženom radu obezbeđuje veću efikasnost proizvodnje, a time i jačanje snaga i potencijala odbrane zemlje. U tome radni ljudi vide i svoj neposredni interes u pogledu zaštite materijalnih dobara. Odbrana tih tekovina je osnovni pokretač i motiv jačanja naše odbrambene sposobnosti.

U ocenjivanju potreba za povezivanjem planova proizvodnje među reprodukciono povezanim organizacijama udruženog rada u poslovnoj zajednici polazi se od njihove tehničko-tehnološke osnove. Na osnovu tehničko-tehnološke prirode sagledava se i ocenjuje stepen povezanosti i međuzavisnosti organizacija udruženog rada u procesu reprodukcije. Prema tome, povezivanje planova između tih organizacija pretpostavlja poznavanje prirode te međuzavisnosti i ako ona postoji, logično je očekivati potrebu da se u okviru poslovne zajednice povezuju planovi njihove proizvodnje. Zbog prirode te međuzavisnosti uvek se, u manjoj ili većoj meri, javlja potreba za regulisanjem i stalnim učvršćivanjem tih veza, kako bi se stvorila osnova za povezivanje planova organizacija udruženog rada za proizvodnju u ratnim uslovima.

Za potpunije povezivanje planova neophodno je prethodno analizirati materijalne tokove proizvodnje na osnovu pokazatelja ulazno-izlaznih faktora, a potom oceniti u kojoj je meri izražena međuzavisnost u reprodukciji. To je potrebno radi saznanja o prirodi međusobnih veza i stepenu reprodukcione međuzavisnosti. U zavisnosti od intenziteta tih veza utvrđuje se između kojih organizacija udruženog rada udruženih u poslovnu zajednicu može da dođe do povezivanja planova proizvodnje u ratnim uslovima.

Osnovne karakteristike usklađivanja planova proizvodnje

Povezivanje planova među organizacijama udruženog rada u poslovnoj zajednici je u neposrednoj vezi sa potrebom njihovog usklađivanja. To je razumljivo ako se ima u vidu da je svaka organizacija udruženog rada u poslovnoj zajednici nosilac planova proizvodnje u ratnim uslovima i da je u njihovoj izradi u velikoj meri upućena na vojno-političku procenu koju daje društveno-politička zajednica. Kada ima više individualnih planova, objektivno nastaje potreba za njihovim povezivanjem i usklađivanjem. To saznanje ne proističe samo iz činjenice što su organizacije međuzavisne u procesu reprodukcije, već i iz činjenice što u okviru odbrambenih priprema imaju određenu ulogu koju mogu da ostvare samo ako su dovoljno povezane sa drugim organizacijama udruženog rada.

Usklađivanje planova proizvodnje, dakle, treba shvatiti kao sastavni deo naše ukupne odbrambene strukture, kao dijalektički odnos njenih osnovnih komponenti sadržanih u njihovim nosiocima — organizacijama udruženog rada. U okviru toga odnosa planovi se povezuju i usklađuju sa celinom odbrambenih priprema, što je bitna pretpostavka povećanja efikasnosti proizvodnje a time i snage i potencijala odbrane.

Najzad, treba naglasiti da postoji i ustavna obaveza o usklađivanju planova i programa razvoja, u kojoj se kaže da »osnovne organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice i druge samoupravne organizacije i zajednice, usklađuju svoje planove i programe rada i razvoja i sa planovima i programima drugih samoupravnih organizacija i zajednica sa kojima imaju određene zajedničke interese i ciljeve, koji proizilaze iz njihove saradnje i međusobne zavisnosti u društvenoj reprodukciji i koje utvrđuju samoupravnim sporazumom« (čl. 70 Ustava SFRJ). Prema tome, radi se o ustavnoj obavezi koja predviđa usklađivanje planova i programa razvoja, uključujući tu i planove i programe odbrambenih priprema kao sastavni deo sistema planiranja.

Usklađivanje planova je predmet planiranja i ono predstavlja veoma značajnu društvenu obavezu svakog učesnika. Samostalnost u planiranju svih njegovih nosilaca ogleda se, pored ostalog, u donošenju sopstvenih razvojnih planova na osnovu specifičnih razvojnih mogućnosti. Istovremeno, nosioci planiranja imaju i društvenu obavezu da se, radi što boljeg usklađivanja planova i racional-

nosti sopstvenog i društvenog razvoja, međusobno informišu i samoupravno povezuju. Sa tog stanovišta treba posmatrati i usklađivanje planova proizvodnje u ratnim uslovima.

Metodološki pristup u usklađivanju planova proizvodnje

Planovi proizvodnje i usluga kao sastavni delovi ratnih planova po svojoj sadržini su specifični. Njihova specifičnost se manifestuje ne samo u obliku proizvodnje već i u potrebama energije, sirovina, reproduktionog materijala i radne snage. Zbog toga se ove komponente javljaju kao posebni sastavni delovi ratnih planova.

Usklađivanje planova proizvodnje mora da bude svestrano pripremljeno, analizirano i zasnovano na realnim činjenicama. Ono ima sintetičko obeležje, pod kojim se podrazumeva sinteza pojedinačnih aktivnosti u planiranju u zajednički plan. Usklađivanje planova je, prema tome, sinteza onoga što učesnici žele i što mogu postići. Može se reći da sam postupak usklađivanja, pa prema tome i njegova rezultanta, ne može biti prost zbir pojedinačnih planova, već zajednička želja da se dođe do usklađenog plana u kojem bi zajedništvo došlo do punog izražaja.

Na nivou poslovne zajednice usklađivanje planova u suštini znači dugoročno strategijsko opredeljenje organizacija udruženog rada u pogledu proizvodnje (obima, strukture i dinamike) u ratnim uslovima. Takvo strategijsko opredeljenje istovremeno odražava i realne društvene ciljeve. Jer, usklađivanjem planova se u krajnjoj liniji postiže usklađivanje proizvodnje svih učesnika i stvaraju uslovi za porast društvene efikasnosti u razvoju svakog učesnika, zatim porast efikasnosti materijalnih i drugih resursa u celom reproduktionom lancu, a time i jačanje odbrambenih sposobnosti zemlje u celini. Usklađivanje planova proizvodnje u poslovnoj zajednici, zbog svoje složenosti, vrši se etapno.

U prvoj etapi se vrši identifikacija organizacija udruženog rada između kojih postoji reproduktiona povezanost, a zatim tzv. reproduktiono omeđavanje. Ta etapa je neophodna radi toga da bi se izdvojile one reproduktionne veze među organizacijama koje su najviše izražene i koje ispoljavaju visok stepen međuzavisnosti u proizvodnji. Omeđavanjem reproduktionog lanca stvaraju se osnovni uslovi da se izabere najbolji mogući pristup i da se u poslovnoj zajednici evidentiraju i grupišu one organizacije koje su životno zavisne jedna od druge, bez obzira kojem organizacionom obliku udruživanja pripadaju.

U drugoj etapi se razmenjuju informacije u vezi sa planovima proizvodnje u ratnim uslovima. Jer, ti se planovi pripremaju u svakoj organizaciji udruženog rada, polazeći od procena sopstvenih mogućnosti i vojno-političkih procena koje izvodno daju odgovarajuće društveno-političke zajednice. Razmenom informacija u poslovnoj zajednici dolazi se do elemenata o kapacitetima i drugim tehničko-tehnološkim aspektima proizvodnje, o predviđenoj godišnjoj potrošnji osnovnih sirovina i reprodukcioni materijala, karakteristikama buduće proizvodnje ukoliko se ide na nove proizvodne kapacitete, tehnološkim karakteristikama, trajanju buduće izgradnje, tehničkoj strukturi ulaganja, u kojoj meri nova proizvodnja pomera postojeće odnose u pogledu obima, strukture i dinamike budućih isporuka i kakav uticaj ima na tehnološki proces proizvodnje itd. Takvom razmenom informacija dolazi se do saznanja o stepenu usklađenosti individualnih planova proizvodnje u ratnim uslovima, o tome u kojoj je meri međusobno usaglašen sistem nabavki sirovina i drugih materijala.

U trećoj etapi se, na osnovu sučeljenih planova, njihovog obima i sadržine, zajednički ocenjuju realne potrebe i mogućnosti raspoloživih resursa. Drugim rečima, u toj etapi se analitički razmatraju svi aspekti proizvodnje u ratnim uslovima među reprodukcijom zavisnim organizacijama udruženog rada i sagledavaju zajedničke potrebe i mogućnosti, imajući u vidu odbrambene potrebe društva u celini. Analitički se razmatraju i bilansi koji u materijalnom smislu povezuju organizacije udruženog rada. U okviru tih bilansa osobito se zajednički razmatraju i ocenjuju:

- kapaciteti sa stanovišta ukupnih realnih mogućnosti proizvodnje po obimu, strukturi i dinamici;

- prosečne zalihe za one sirovine, materijale ili poluproizvode koji su predmet međusobne razmene; te se zalihe utvrđuju za određeni vremenski period i prate u lancu međusobnih veza i na osnovu njih utvrđuje obim, struktura i vreme proizvodnje u ratnim uslovima;

- mogućnost obezbeđenja drugih sirovina, materijala i rezervnih delova iz domaćih i inostranih izvora (vrsta, količina i dinamika); posebno se utvrđuju one potrebe koje predstavljaju plansku obavezu organizacija od kojih se one obezbeđuju;

- mogućnost supstitucije određenih materijala drugim materijalima i njihov uticaj na proizvodne tokove međusobno povezanih organizacija udruženog rada u proizvodnji (vrsta, količina, dinamika isporuke i sl.), što u ratnim uslovima ima izuzetan značaj;

— mogućnost prilagođavanja standarda određenih proizvoda novim uslovima i kakav uticaj te promene mogu imati na obim, kvalitet i upotrebu proizvoda;

— zajednički se ocenjuje kojim proizvodima treba u ratnim uslovima dati prioritet, koristeći pri tome odgovarajuće zahteve oružanih snaga i društveno-političkih zajednica.

U četvrtoj etapi dolazi se do usklađenih elemenata planova proizvodnje svih organizacija udruženog rada i do usklađenog plana proizvodnje poslovne zajednice. Usvajanjem planova odbrambenih priprema završava se dosta složena i međusobno zavisna aktivnost u toj oblasti. Međutim, posmatrano sa vremenskog stanovišta, može doći do tzv. dopunskog usklađivanja planova. To kolektivno usklađivanje proizilazi iz izmenjenih okolnosti i značajnih promena koje u međuvremenu nastaju u jednoj ili više organizacija udruženog rada.

Usvajanjem planova proizvodnje u poslovnim zajednicama nije sve završeno. Jer, potrebno je uskladiti i planove između društveno-političkih zajednica na koje značajan uticaj imaju organizacije udruženog rada. Ta potreba uvek postoji, osobito ako se radi o proizvodnji strateškog značaja koja može da se odvija na teritoriji više društveno-političkih zajednica.

Prenošenjem dela poslova i aktivnosti u vezi sa usklađivanjem planova na poslovne zajednice stvaraju se uslovi za njihovo potpuno usklađivanje u ratnim uslovima. Osim toga, poslovne zajednice na taj način dolaze u neposrednu vezu sa svojim društveno-političkim zajednicama (na čijoj teritoriji deluju pojedine organizacije udruženog rada). To praktično znači i da su one u mogućnosti da redovno obaveštavaju o promenama u planovima proizvodnje.

Praćenje i ažuriranje planova proizvodnje u organizacijama udruženog rada i poslovnim zajednicama

Praćenje i ažuriranje planova proizvodnje u ratnim uslovima predstavlja bitne komponente celokupnog planiranja odbrambenih priprema. To je razumljivo ako se ima u vidu da će planovi proizvodnje u ratnim uslovima, bez obzira o kojem se nivou radi (organizacije udruženog rada, poslovne zajednice ili društveno-političke zajednice), biti često podložni promenama. Na to će uticati ratni faktori (promene u razvoju materijalno-tehničke baze organizacija udruženog rada, promene u vojno-političkim procenama i dr.).

Zbog toga praćenje i ažuriranje planova ima veliki značaj za sve nosioce planiranja.

Praćenje i ažuriranje planova jednaka je obaveza za sve učesnike u planiranju, i ona se ogleda u stalnim međusobnim vezama i informisanju. To je važno pitanje, jer promene koje nastaju u jednoj organizaciji udruženog rada utiču i na promene u planovima drugih organizacija kao i u planovima poslovnih zajednica i društveno-političkih zajednica.

Povezanost svih učesnika u postupku dopunskog usklađivanja planova proizvodnje obavezuje ih da permanentno prate i da u zavisnosti od nastalih promena ili novih vojno-političkih procena, cene sopstvene mogućnosti i mogućnosti drugih u sferi odbrambenih priprema, i da stalno ažuriraju svoje planove proizvodnje. Polazeći od toga, organizacije udruženog rada svake godine analiziraju kretanje proizvodnje i ostvarivanje svojih razvojnih ciljeva. One su dužne da posredstvom poslovnih zajednica informišu i druge organizacije udruženog rada sa kojima su reprodukcijom povezane o nastalim promenama do kojih može doći u razvoju materijalne i tehničke baze proizvodnje. To je, takođe, i dužnost poslovnih zajednica prema organizacijama udruženog rada, a isto tako i prema društveno-političkim zajednicama.

U ostvarivanju funkcije praćenja i ažuriranja planova, kao što se moglo videti, poslovne zajednice imaju svoje mesto i ulogu, tim pre što u njima postoje realni uslovi za stručno sagledavanje svih aspekata usklađivanja planova. Tome naročito doprinosi činjenica da te zajednice imaju mogućnosti za analitičku procenu potreba u čitavom reprodukcijom lancu (proizvodnja, kapaciteti, struktura, asortiman proizvodnje, karakteristike proizvoda, novi proizvodi, razvojna politika, itd.).

Na osnovu svih saznanja, u poslovnoj zajednici se metodološki određuju pokazatelji koji iskazuju stepen povezanosti i usklađenosti planova proizvodnje, posebno kada su u pitanju proizvodi od prioritnog značaja za odbranu zemlje. Posredstvom tih zajednica, planovi ratne proizvodnje organizacija udruženog rada i zajednice u celini treba da postanu čvrsta osnova efikasnih odbrambenih priprema. To je, uostalom, i jedan od prioritnih zadataka u sferi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite tih organizacija udruženog rada.